

Приложение к образовательной программе
основного общего образования

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА

Бурятская литература
учебный предмет

8

класс

Норбоева О.Т.

учитель

высшая, 29

категория, стаж

2015 - 2016 учебный год

Гаршаг

1. Тайлбари бэшэг
2. Нуралсалай сэдэбүүдэй түсэб
3. Сэдэбүүдэй гаршаг
4. Нурагшадай мэдэсэ шадабариин эрилтэнүүд
5. Нуралсалай методическа хэрэгсэлнүүд
6. Хэрэглэгдэхэ литература
7. Хабсаргалта

1. Тайлбари бэшэг

Тус хүдэлмэри хадаа 1312 дугаар 2004 оной мартын 9 Россиин Федерацийн Хуралсалай министерствын тогтоолнууд, 889 дугаар 2010 оной августын 30 хубилагдахан Хуралсалай министерствын тогтоолнууд, 1089 дугаар 2004 оной мартын 5-най Хуралсалай министерствын захиралта дээрэ үндэхэлжэ зохоогдоһон, творческоор хэрэглэхэ гэхэн удхатайгаар байгуулагдахан туршалгын программа баримталан, 8-дахи класста ажалай программа зохоогдобо. Ц.Б. Бадмацыренова, К.Н. Гармаева Б.Ш. Ширапова авторнуудай хоёр хубиһаа бүридэхэн ном-хрестомати хэрэглэгдээ. Неделидэ 2 саг хараалагдана.

Гэхэтэй хамта арадай аман зохоол аман үгын, уран хайханай литература бэшэмэл үгын искусство, тиимэхэ уран зохоол зохооходоо уран хурса, шэмэг удхатай үгэ гол түлэб аргуудай нэгэн болоно.

Нүгөө талаһаа, уран зохоол хүн тухай, тэрэнэй доторой байдал, хүниие тойрон байһан оршон байдал, байгаали, хүнэй ажабайдал, арад зоной ажамидарал г.м. тухай зохоогдоһон байдаг. Бодото нумэнүүд, үнэн болоһон үйлэ хэрэгүүд, бодото байдал уран зохоолой, уран хайханай литературы үндэхэн боложо хэрэглэгдэдэг. Уран зохоолшо бодото байдал дээрэ үндэхэлжэ, тэрэниие хажааж, ухаан бодолойнгоо хүсөөр, ханаагаараа тэрэниие уран гое болгожо, ном соогоо уран хайханаар, гоеор зохоогдоһон байдал бии болгодог, энэ байдалын үнэн бодото байдалда адлирхуу байдаг гэжэ хурагшадта ойлгуулха шухала.

Уран хайханай литература гү, али уран зохоол шудалан үзэлгын **гол зорилгонууд** гэбэл:

- уран хайханай литература хүнэй, хүн түрэлтэнэй ажамидаралда тусхай хуури эзэлдэг, тэдэнэй хүгжэлтэдэ айхабтар ехэ удха шанартай гэжэ ойлгуулха;
- уран хайханай литература шудалан үзэлгэ хадаа түрэл арадынгаа ба бэшэшье арадуудай соел болбосорол, ёһо заншал ойлгожо абалгынтусгаар арга гэжэ ойлгуулха;
- искусствын этико-эстетическэ компонент байгуулха гуманитарна ойлгосонуудые тайлбарилжа үгэхэ;
- уран зохоол уншаха дуратай болгохо, гое хайханиие наринаар ойлгодог мэдэрэл хүмүүжүүлхэ;
- бодото байдал, ажабайдал ба искусство, оршон тойрониие зүбөөр сэгнэжэ, тэдэндэ үнэтэй сэнтэйгээр хандахые хургаха;
- аман ба бэшэмэл хэлэлгэдэ хургаха, тэрэниие хүгжөөхэ;
- хурагшад уран хайханай зохоол зүбөөр, хүсэд дүүрэнээр хадужа абаха, шэнжэлжэ, сэгнэжэ хураха гол түлэб теоретико-литературна, эстетическэ ойлгосонуудтай болохо ёһотой.

Уран хайханай литература зүбөөр, хүсэд дүүрэнээр, гүнзэгыгөөр ба өөрынгөө ажамидаралда туһатайгаар ойлгожо абахын тула литературы теоридо онсо анхаралаа хандуулан, хурагшадые ойлгомжын аппараттай болгохо.

Энэ программа баазова теоретико-литературна ойлгосонууд дээрэ үндэхэлжэ, тэдэниие **гол принцип** болгон байгуулагдаа. 8-дахи класста уран зохоол ба ёһо заншал гэжэ теоретико-литературна ойлгосо онсологдоо. Энэ ойлгосо үгэлгэ хадаа тематическа, хронологическа болон историко-литературна принципүүдтэ нэмэринь болоно.

8-дахи класста литература үзэлгын гол шэглэл иимэ: уран хайханай литературые үгын искусство гэжэ шэнжэлэн үзэлгэ.

Хурагшадые литература үзэлгын талаар хургахын тула иимэ зорилго табигдана: эстетическэ анализ хэжэ хуралга.

Арадай аман зохоолнуудгүйгөөр литературы асуудалнууд, илангаяа уран хайханай ёһо заншал, литературна хүгжэлтын, ментальна ёһо заншалнууд г.м. хүсэд хайнаар ойлгогдохогүй..

Туд программа бээлүүлхэдээ, ойлгожо абаһан **мэдэсыень шалгахатаа** коммуникативно-творческо ажалнуудые үнгэргэхэ: творческо(зохеон байгуулгын) мастерской, практикум, даабари, шэлэжэ абаһан зохоолоо бээ даагаад анализ хэлгэ, дүн гаргалгын уншагшадтай конференци г.м.

Бээлүүлхэ болзор ба шата – 2015/2016 хуралсалай он, 8 класс

2. Учебно-тематическа түсэб

№	Темэнүүд	Үгтэхэн саг	Хэшээлэй янзунууд		Шалгалтын онол
			теори	практика	

					арганууд
1	Арадай аман зохеол ба тэрэнэй жанрнууд	14	6	6	2
2	Буряад арадай 18-19 зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохеолнууд ба тэдэнэй уран найханай заншалнууд.	6	6		
3	Буддын шажанай зохеолнууд ба тэдэнэй заншалнууд	4		1	
4	20-дохи зуун жэлэй эхинэй буряад литература	16	12	3	1
5	Романтическа ёһо заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ	7	3	2	2
6	Реалистическэ ёһо заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ	4	2	1	1
7	Гушаад онуудай ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агуухэ дайнай үеын буряад литература	5		1	
8	Буряад сонет	3	2	1	
9	Хүн түрэлтэн, уг гарбал, уг изагуур	6	2	3	1
10	Арадай аман зохеолой заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ	5	6	4	2
	Хамта	70	39	22	9

3. Сэдэбүүдэй гаршаг

1. Оролто хэшээл

Арадай аман зохеолой уран найханай заншал

1. Мифүүд

2. Домогууд

3. Дуунууд

4. Онъһон ба хошоо үгэнүүд

5. Үрээлнүүд

6. Таабаринууд

7. Ульгэрнүүд. Абай-Гэсэр хүбүүн

Буряад арадай 18-19 зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохеолнууд ба тэдэнэй уран найханай заншалнууд.

Монголой нюуса тобшо
Замай тэмдэглэлнүүд

Буддын шажанай зохоолнууд ба тэдэнэй заншалнууд

Э.Дугаров. Будда Шакьямуни

20-дохи зуун жэлэй эхинэй буряад литература

Д-Р.Намжилон. Хаарташан

Б.Б.Барадин. Сэнгэ баабай

Буряад-монголой уг гарбалай домог (шүлэг)

Поэт – реформатор

Д.Дашинимаев. Тоеон. Туг.

12. Романтическа ёһо заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ

Солбонэ Туяа. М.Н.Богдановай дурасхаалда; Энэл даа түрэхэн таламни; Ангар.

Ч.Цыдендамбаев. Концерт (хөөрөөн)

Д.Д.Ж.Мункоев. Таладаа гараб (поэмэ)

13. Реалистическэ ёһо заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ

Реализм. Ц.Дондубон. Хиртэхэн нара.

14. Гушаад онуудай ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үесын буряад литература

Ким Цыденов. Хээрэ.

Ц. Галанов. Эсэгын хүбүүн.

Ц-Д.Дондогой. Эхэ тухай поэмэ.

15. Буряад сонет

М.Самбуев. Аласай замда юрөөнэб.

16. Хүн түрэлтэн, уг гарбал, уг изагуур

Л.Тапхаев. Угай түүхэ

А.Лыгденов. Үншэн. Нюдэнэй аршаан. (рассказууд)

17. Арадай аман зохоолой заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ

Д.Н.Сультимов. Амиды Зула

4.Нурагшадай мэдэсэ, шадабариды табигдаха гол эрилтэнүүд

Нурагшад гол түлэб нимэ юумэнүүдые мэдэхэ ёһотой:

- уншажа байһан зохоолойноо автор тухай, номой нэрэй удха тайлбарилга;
- уран зохоолшоной намтарһаа тон шухала мэдээнүүдые;
- уран зохоолнуудай текстнүүдые;
- шудалан үзэжэ байһан зохоолой герой болоод гол үйлэдэгшэ нюурнууд тухай, зохоол сохи шухала үйлэнүүдые мэдэхэхээ гадна, тэдэнэй хоорондохы харилсаа холбоонууды, типическэ удха шанар;
- уран зохоол бэшэхэ гол шухала аргууд, зураглалай янзанууд, зохоолой темэ, идей, гол удха, уран зохоолой геройнууд, сюжет г.м. литературна теориһоо ойлгосонууды;
- байгуулгын (композициин) шухала онсо янзанууды, хэлэнэй зураглан тодорхойлохо арга хэрэгсэлнүүдые;
- программын эрилтын ёһоор сээжэлдэхэн шүлэгүүдые, эпическэ зохоолой хэһэгүүдые;
- литературна зан абари (характер), литературна тип, романтизм, реализм гэхэн ойлгосонуудай шухала шэнжэнүүдые г.м.

Нурагшад гол түлэб нимэ юумэнүүдые хэжэ шадаха ёһотой:

- уран зохоолшын зохоол соогоо бэшэхэн уран зураглалы хөөрөжэ;
- уран зохоолшын зураглаһан зурагы ухаан бодолдоо, сэдхэлдээ бии болгожо;
- үзэжэ байһан зохоолой гол шухала үйлэнүүдые (эпизодууды), үйлэдэгшэ нюурай хэлэхэн үгэ, хэрэг г.м. бусад олон юумэнүүдхээ илгажа;
- зохоол соохи үйлэнүүдэй болоһон шалтагаание, сагы, тэрэнэй хойшолонгы элирүүлжэ;
- үзэжэ байһан зохоолой хэлэнэй уран аргууды, байгаалиин зураглалнууды текст сооһоо илгажа;
- зохоолой идейнэ болоод уран найханай талы харуулалгада сюжетэй зүйлнүүдэй (үйлын хүгжэлтын эхин, үйлын уялдалга, үйлын хүгжэлтын эгээл дээдэ шата) үүргэ болон гол проблематика элирүүлжэ;
- үзэгдэжэ байһан зохоолнуудай байгуулгын (композициин) зүйлнүүдые илгажа;

- зохеолой удха задалан харуулхадаа, геройн үүргэ ба геройдо үгэһэн авторай сэгнэлтэ эли тодо болгожо;
- зохеолой геройнуудай өөр өөрын ба бултандань хабаатай шэнжэнүүдые тодорхойлон, характеристикэ үгэжэ, тэдэндэ авторай ямараар хандажа байһые элирүүлхэ зорилготойгоор геройнуудые зэргэсүүлжэ;
- уран зохеолнуудай текст лирическэ, эпическэ, драматическа жанрай байһаарнь тэдэниень хараадаа абажа, тодоор, уранаар уншажа;
- уран зохеолой геройнуудта характеристикэ үгэхэ орео түсэб табижа;
- үзэжэ байһан зохеолой геройнууд тухай, тэдэндэ авторай ямараар хандажа байһые хараадаа абан, нурагша бүхэнэй, бүхы нурагшадай зэргэсүүлһэн аман гү, али бэшэмэл өөрын бодомжолготой зохеолго бэшэжэ;
- монологическа хэлэлгэ найнаар хэрэглэжэ, өөрынгөө ханамжа ойлгосотойгоор хэлэжэ, тэрэнээ ойлгуулжа, баримталжа, хамгаалжа;
- түсэб табижа, тэрэ тоодо тезиснэ түсэб, литературна-критическэ статьянуудаар конспект бэшэжэ;
- нэгэ гү, али хэдэн материалнууд дээрэ үндэһэлэн, литературна темээр элидхэл, сонсхол (сообщени) гү, али реферат бэлдэжэ;
- үзэһэн зэхеолоор гү, али хэдэн зохеолнуудаар проблемнэ шэнжэтэй аман ба бэшэмэл бодомжолготой зохеолго, тэрэ тоодо зэргэсүүлһэн характеристикэ зохеожо, мүн литературна ба публицистическэ темэнүүдээр бодомжолготой зохеолго бэшэжэ;
- литературы асуудалнуудаар бэшэһэн хүдэлмэринүүдээр тезисүүдые ба конспектүүдые табижа;
- бээ даагаад уншаһан номоор, хараһан кинофильмүүдээр, теледамжуулгануудаар, зүжэгүүдээр, уран зурагуудаар, шагнаһан хүгжэмөөр рецензи гү, али ханамжа бэшэжэ г.м.

5. Нуралсалай методическа хэрэгсэлнүүд

1. Ц.Б.Бадмацыренова, К.Н.Гармаева, Б.Ш.Ширапова «Буряад литература», 2 хубитай, Улаан –Үдэ, 2013 он
2. Буряад литература: хрестомати.8 класс.- У-Ү.,Бэлиг, 1992
3. Буряад хэлэ, литература заалгын зарим асуудалнууд болон ерээдүйн хараа бодолнууд. – У-Ү, 2008
4. Буряад нургуулин программа. Буряад литература 5-11 классууд.
5. У-Ү, 2009
6. Б.Б.Батоев. Уран зохеолнуудые 5-11 классуудта зааха тухай. У-Ү, 2002
7. Большие Ханы Золотого рода Великого Тэмучин-Чингис хана. 2006
8. Г. Ба Ц. Чимитовүүд. Үльгэрэй далай.-2006
9. Л.Д.Тапхаев. Угай түүхэ. 1984
10. М.Ж.Самбуев. Зуун дуун. – 1990
11. Х. Дармаева. Буряад литератураар тестнүүд. – У-Ү, 2003
12. Ц. Дон. Зохеолнууд. – 1988
13. О.Б.Бадмаева. Мүнөө үеын хэшээл, 2010 он

6. Хэрэглэхэ литература

1. Ц.Б.Бадмацыренова, К.Н.Гармаева, Б.Ш.Ширапова «Буряад литература», 2 хубитай, Улаан –Үдэ, 2013 он
2. Буряад литература: хрестомати.8 класс.- У-Ү.,Бэлиг, 1992
3. Большие Ханы Золотого рода Великого Тэмучин-Чингис хана. 2006
- 4.Л.Д. Тапхаев. Угай түүхэ. 1984
- 5.Х.Д.Дампилова. Буряад литератураар тестнүүд. – У-Ү, 2003

Нуралсалай сэдэбүүдэй түсэб

№	Үзэхэ хубинууд болон сэдэбүүд	Үгтэһэн саг	Тэрэнэй тоодо			Һураг шадай өөһэ дөө хэхэ хүдэлмэ ридэ багсаам жалжа үгтэһэн саг	Үнгэр гэгдэхэ үдэр
			хэшээл нүүд	Практическа ажал нууд	шалгалтын ажал нууд		
1.	Оролто хэшээл	1					03.09
	Арадай аман зохеол ба тэрэнэй жанрнууд	13	3	2		2	
1	Мифүүд	1	1				05.09
2	Домогууд	1	1			1	10.09
3	Дуунууд	1		1		1	12.09
4	Онһон ба хошоо үгэнүүд	1	1			1	17.09
5	Үреэлнүүд	1	1				19.09
6	Таабаринууд	1	1			1	24.09
7	Үльгэрнүүд.	1					29.09
8	Абай-Гэсэр хүбүүн (эпосхээ хэхэгүүд)	6	2	2	1	1	01.10-20.10
	Буряад арадай 18-19 зуун жэлнүүдэй бэшэмэл зохеолнууд ба тэдэнэй уран һайханай заншалнууд.	6					
8.1	Монголой нюуса тобшо	4	2	1		1	22.10-10.11
8.2	Замай тэмдэглэлнүүд	2	1	1			11.11-13.11
9	Буддын шажанай зохеолнууд ба тэдэнэй заншалнууд	4					
9.1	Э.Дугаров. Будда Шакьямуни	4	2	1		1	18.11-27.11
10	20-доряхи зуун жэлэй эхинэй буад литература	11					

10.1	Д-Р.Намжилон. Хаарташан	3	1	1		1	02.12-09.12
10.2	Б.Б.Барадин. Сэнгэ баабай	6	3	1	1	1	11.12-30.12
10.3	Буряад-монголой уг гарбалай домог (шүлэг)	2	1			1	13.01-15.01
11	Поэт – реформатор	3					
11.1	Д.Дашинамаев. Тоеон.	2	1	1			20.01-22.01
11.2	Дашинамаев. Туг.	1	1				27.01
12	Романтическэ ёһо заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ	7					
12.1	Солбонэ Туяа. М.Н.Богдановай дурасхаалда; Энэл даа түрэхэн таламни; Ангар.	3	1	1		1	29.01-05.02
12.2	Ч.Цыдендамбаев. Концерт (хөөрөөн)	1	1				10.02
12.3	Д.Д.Ж.Мункоев. Таладаа гарабаб (поэмэ)	3	1	1		1	12.02-17.02
13	Реалистическэ ёһо заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ	4					
13.1	Реализм. Ц.Дондубон. Хиртэхэн нара.	4	1	1	1	1	19.02-03.03
14	Гушаад онуудай ба Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай үеын буряад литература	5					
14.1	Ким Цыденов. Хээрэ. Ц. Галанов. Эсэгийн хүбүүн. Ц-Д.Дондогой. Эхэ тухай поэмэ.	5	2	1	1	1	05.03-19.03
15	Буряад сонет	3					
15.1	М.Самбуев. Аласай замда юрөөнэб.	3	1	1		1	24.03-09.04
16	Хүн түрэлтэн, уг гарбал, уг изагуур	6					

16.1	Л.Тапхаев. Угай түүхэ	1	1				14.04
16.2	А.Лыгденов. Үншэн. Нюдэнэй аршаан	5	4	1			16.04-30.04
17	Арадай аман зохеолой заншалые буряад литературада хэрэглэлгэ	5					
17.1	Д.Н.Сультимов. Амиды Зула	3	2	2	1	1	05.05-30.05
	Хамта	70	32	23	5	10	